

Suomen presidentti

MATTI VIRTANEN

Pitäisikö tasavallan presidentin valtaoikeuksia jatkossa edelleen karsia – tai muuttaa virka peräti pelkäksi keulakuvaksi, kuten mm. Martti Ahtisaari ja Heidi Hautala ovat esittäneet? Paineita tähän suuntaan tuntuu olevan monella taholla, koska suuret puolueet ovat joutuneet sopimaan, ettei presidentin nykyisiin valtaoikeuksiin kosketa ennen vuotta 2012. Kriisinhallintalaista marraskuun lopulla puhjennut kiista kuitenkin osoittaa, että innokkaimmat eivät millään malta odottaa, eivät varsinkaan näin presidentinvaalien alla.

Itsenäisen Suomen historia tekee presidentin valtaoikeuksien kaventamisyhtymyksen ymmärrettäväksi. Vuoden 1918 sisällissodan voittajat halusivat valita Suomeen kuninkaan, joka pitäisi ”yltiödemokratian” kurissa. Kun tämä ei onnistunut, läpi meni sellainen malli, jossa valitsijamiehet valitsivat monimutkaisen menettelyn kautta presidentin, jolla oli valta nimittää pääministeri ja hajottaa parlamentti. Kovaotteisimmin näitä valtaoikeuksia käytti Urho Kekkonen, jonka pitkän presidenttikauden jälkeistä krapulaa täällä edelleen podetaan.

Ylivahvan presidenttiyden purkutyö aloitettiin jo 1980-luvulla, kun toimikaudet rajattiin kahteen ja monenlaisen pelin politiikan mahdollistanut valitsijamieskäytäntö korvattiin ensin sekajärjestelmällä 1988 ja sitten puhtaalla kaksivaiheisella kansanvaalilla 1994. Vuoden 2000 perustuslaki siirsi pääministerin valinnan eduskunnalle, poisti presidentiltä parlamentin hajotusoikeuden ja selkeytti työnjaon presidentin (ulkopolitiikka) ja hallituksen (sisä- ja EU-politiikka) välillä.

Onko tasavallan presidentti näiden uudistusten jälkeen edelleen niin hallitseva tai epädemokraattinen instituutio, että presidentin valtaoikeuksia pitäisi vielä kaventaa? Presidentti valitaan suoralla kansanvaalilla kuten eduskuntakin, ja äänestysprosentti on ollut selkeästi korkeampi presidentinvaaleissa kuin eduskuntavaaleissa. Pääministerin nimitysvallan ja eduskunnan hajotusoikeuden poiston jälkeen presidentti ei myöskään enää ole hallituksen eikä eduskunnan yläpuolella – mutta ei myöskään alapuolella, mikä olisi tilanne, jos eduskunta valitsisi presidentin. Presidentti ja hallitus ovat itsenäisiä rinnakkaisia toimijoita omilla tonteillaan, ja kaikissa suurissa kysymyksissä viimeisen sanan sanoo eduskunta.

Mutta silti: mihin presidenttiä itsenäisenä vallankäyttäjänä tarvitaan? Eikö olisi paljon yksinkertaisempaa ja selkeämpää, että kaikesta politiikasta vastaisi parlamentaarisisessa vastuussa eduskunnalle oleva hallitus pääministerin johdolla? On ainakin kaksi painavaa syytä, jotka puoltavat nykykäytännön jatkamista.

Toisen puki sanoiksi kirjailija Paavo Haavikko jo neljä vuotta sitten (kirjassa Tarja Halonen, Art House 2001). Vuoden 2000 perustuslaki sitoo pääministerin ja hallituksen valinnan entistä tiukemmin eduskuntaan – ja samalla hallituksen ja eduskunnan entistä tiiviimmin EU:hun ja sen poliittiseen agendaan. Vastaavasti koko ulkopoliittikka eli Suomen kansakunnan suhde muihin kansakuntiin ja globaaleihin organisaatioihin jää entistä selvemmin presidentille, joka on toiminnastaan vastuussa suoraan Suomen kansalle. Haavikko kirjoittaa:

”Presidentti säilytti itsenäisen päätösvaltansa niin, että hänestä tuli nyt ainoa instituutio,

joka pitää Suomen täysivaltaisena tasavaltana. Presidentille kuuluu kaikki se, mikä viittaa pitkälle tulevaisuuteen. Hän on suomalaisen yhteiskunnan takaaja, valtioedun tulkitsija ja toteuttaja sekä ulkopoliitikan johtaja, armeijan ylipäällikkö sekä kaikkien merkittävien, korkeiden virkamiesten nimittäjä.”

Haavikko kärjistää ja liioittelee, mutta tavoittaa jotain olennaista.

Toinen ja vielä tärkeämpi syy on Suomen kansan tahto. Helsingin Sanomien julkaisemassa (5.11.05) Gallup-tutkimuksessa kansalaiset arvioivat, kuinka tärkeitä eri tavoitteet ovat presidentin toiminnassa. Kärkeen 30 tavoitteen listasta nousivat lähes 90 prosentin kannatusosuuksilla ”Puolustaa hyvinvointiyhteiskunnan säilyttämistä” ja ”Patistaa päättäjiä etsimään uusia keinoja talouden ja työllisyyden parantamiseksi”. Listan hännänhuipuna taas oli tavoite ”Pyrkii vähentämään presidentin valtaa” (10 % tätä mieltä). Kalevan julkaisemassa (11.12.05) tutkimuksessa 70 prosenttia vastaajista halusi pitää presidentin valtaoikeudet ennallaan, 19 prosenttia halusi lisätä ja vain 8 prosenttia vähentää niitä.

Suomalaisten ylivoimainen enemmistö siis haluaa, että Suomella on itsenäisin valtaoikeuksin varustettu presidentti, joka kantaa vastuuta ja huolta juuri niistä asioista, jotka Haavikko edellä olevassa sitaatissa tiivistää: suomalaisen hyvinvointivaltion ja kaikkien suomalaisten tulevaisuudesta ja turvallisuudesta globalisoituvassa maailmassa. Presidentin valtaoikeudet takaavat, että presidentin kantama huoli myös vaikuttaa muihin valtioelimiin. Juuri näin nykyinen tasavallan presidentti on toiminut ja on toiminnallaan hankkinut itselleen suuremman kansansuosion kuin yksikään toinen valtionpäämies Euroopassa.

Pelkistäen: presidentin suora kansanvaali kaksinaisti edustuksellisen demokratian ja vuoden 2000 perustuslakiuudistus selkeytti ja tasapainotti valtioelinten keskinäisyyshuoneet, joita hallituksen kriisinhallintalakikiistan ratkaisuksi tarjoama esitys perustuslain täsmenämiseksi selkeyttäisi lisää. Vanha kiteytys on nyt muunnettavissa tähän muotoon: ”Valtiovalta Suomessa kuuluu kansalle, jota edustavat sekä valtiopäiville kokoontunut eduskunta että tasavallan presidentti, jotka molemmat valitaan suoralla kansanvaalilla”. Kasvaisiko vai vähenisikö kansanvalta, jos presidentti pudotettaisiin tästä kuviosta pois?

*YP toivottaa kaikille kirjoittajilleen
ja lukijoilleen
lämmintä joulumieltä ja
valoisaa vuotta 2006!*